

Слободанка ЦВЕТКОВИЋ

Историјски архив Пожаревац

slobodankasasa@gmail.com

Лела ПАВЛОВИЋ

Међуопштински историјски архив Чачак

lela.pavlovic@arhivcacak.org.rs

Pregledni naučni rad/Review scientific article

UDK/UDC: 930.25:061(497.11)"1954/2022" 061.3:001.818:001.892

АКТИВНОСТИ СТРУКОВНОГ УДРУЖЕЊА ЗАПОСЛЕНИХ У АРХИВИМА У СРБИЈИ НА УНАПРЕЂЕЊУ СТРУКЕ (1954-2022)

Апстракт: *Рад прати историјат струковног удружења запослених у архивској служби у Србији које је током своје историје мењало назив, али не и циљеве и задатке. Основано као Друштва архивских радника НР Србије 1954. године, разједињено крајем шездесетих на четири удружења, постаје 1980. године Савез друштава архивских радника Србије. Током деведесетих, враћа стари назив Друштво архивских радника Србије, да би почетком 21. века деловало под новим именом, као Друштво архивиста Србије. Од 2010. године носи садашњи назив Архивистичко друштво Србије. У чланку се приказују главне активности и рад струковног удружења кроз готово седам деценија, напори и резултати у циљу окупљања запослених у архивској делатности, на унапређењу архивске теорије и праксе и унапређењу и модернизацији архивске службе. Посебна пажња посвећена је последњој деценији рада.*

Кључне речи: *Друштво архивских радника Србије, Савез друштава архивских радника Србије, Друштво архивиста Србије, Архивистичко друштво Србије, Архивски гласник, међународна саветовања, Зборник радова, АДС.*

ACTIVITIES OF THE PROFESSIONAL ASSOCIATION OF ARCHIVAL EMPLOYEES IN SERBIA ON PROFESSIONAL ADVANCEMENT (1954-2022)

Abstract: *The paper follows the history of the professional association of employees in the archive service in Serbia, which during its history changed its name, but not its goals and tasks. Founded as the Association of Archive Workers of the Republic of Serbia in 1954, it was divided into four associations*

at the end of the 1960s, becoming in 1980 the Association of Associations of Archive Workers of Serbia. During the nineties, it returned the old name Society of Archive Workers of Serbia, and at the beginning of the 21st century it would operate under a new name, as the Society of Archivists of Serbia. Since 2010, it has been called the Archivist Society of Serbia. The article presents the main activities and work of the professional association for almost seven decades, efforts and results aimed at bringing together employees in archival activity, improving archival theory and practice, and improving and modernizing the archival service. Special attention is paid to the last decade of work.

Key words: *Association of Archive Workers of Serbia, Association of Associations of Archive Workers of Serbia, Association of Archivists of Serbia, Archivist Association of Serbia, Archive Herald, international consultations, Proceedings, ADS.*

Од доношења Закона о државној архиви 1898. године, тачније од 1. јануара 1900. године кад је Државна архива у Београду почела са радом, тече процес изградње архивске службе и архивистике као дисциплине у Србији. Архивску службу до краја Другог светског рата обављали су запослени у Државној архиви у Београду, Државној архиви у Новом Саду, основаној 1926. године¹ и Архиву Министарства иностраних послова². У Државној архиви је у том периоду радио мали број запослених на архивским пословима.³ Тек после рата, нове власти почињу да уочавају важност очувања архивске грађе и предузимају мере које су резултирале организовањем архивске службе која делује и данас.

Уништавање архивске грађе - повод за оснивање архивских установа

Архивска грађа је свесно и намерно уништавана и одношена током ратова од окупатора, а током Другог светског рата уништавана и од

¹ Slobodanka Cvetković, *Razvoj arhivske službe u Srbiji u drugoj polovini 20. veka*, *Atlanti*, vol. 23, n. 1, Trst-Maribor 2013, 216. (dalje: S. Cvetković, *Razvoj arhivske službe u Srbiji*).

² Основан је Законом о архивама Министарства иностраних послова и дипломатских конзуларних заступништава Краљевине Југославије у иностранству из 1930. године. Благоје Исаиловић, Момчило Митровић, Љубинка Шкодрић, *Архив Србије 1898-2018. Историја институције*, Архив Србије, Београд 2019, 57, 102. (далје: Б. Исаиловић, М. Митровић, Љ. Шкодрић, *Архив Србије 1898-2018*).

³ Број службеника био је одређен Законом из 1898. године и у међуратном периоду. У Државној архиви у Београду су, све до 1935. године када је постављен још један чиновник, радили управник и тројица службеника. Повремено су на рад додељивани хонорарни чиновници. Након усељења у нову зграду (1928) одређују се тзв. дневничари који су радили на сређивању архивске грађе, ангажовани преко Министарства просвете, учитељи, наставници или чиновници из других министарстава. Види: Б. Исаиловић, М. Митровић, Љ. Шкодрић, *Архив Србије 1898-2018*, 108-110.

партизанских јединица.⁴ Поред тога, током Другог светског рата, али и после, хартија је била сировина која је недостајала, а власти су у настојању да је у што већој количини прикупе за прераду,⁵ давали (несвесно) подстицај за уништавање и онога што је архивска грађа. Обрачун са непријатељем, посебно после Другог светског рата, био је још један разлог уништавања архивске грађе. Тако је распис Председништва АСНОС-а окружним народним одборима од 5. јануара 1945. године, којим је тражено уклањање остатака фашистичке културе, књига, слика, споменика, докумената, са напоменом да се униште тек пошто их прегледају „компетентни стручњаци“, на терену често био изговор за обрачун са непријатељима различитих врста у коме је страдала и архивска грађа. Термин „фашистички“ често је произвољно тумачен, па је предмет уништавања било и све оно што су нове власти виделе као трагове „буржоаске културе“ и „класних непријатеља“.⁶ Архивска грађа је тако постала мета у обрачуну нових власти и са идеолошким непријатељем. Због опасности од уништавања и онога што је представљало архивску грађу, Национални комитет ослобођења Југославије донео је 20. фебруара 1945. године *Одлуку о заштити и чувању културних споменика и старина*, са циљем заштите културних споменика у новоослобођеним крајевима, укључујући и архиве државних и бивших самоуправних установа.⁷

Покушаји да се уреди питање очувања оног што данас називамо културном баштином, виде се и кроз доношење *Закона о прикупљању, чувању и расподели књига и других културно-научних и уметничких предмета* (1945. године), а убрзо и *Општег закона о заштити споменика културе и природњачких реткости* (1946. године). Ниме је обухваћена и заштита архивалија као споменика културе.⁸ Овим прописима је, бар

⁴ Ђорђе Станковић, Љубодраг Димић, *Историографија под надзором. Прилози за историју историографије*, књига 1, Новинско-издавачка установа Службени лист СРЈ, Београд 1996, 176-177. (даље: Ђ. Станковић, Љ. Димић, *Историографија под надзором*); S. Cveticović, *Razvoj arhivske službe u Srbiji*, 215-234; С. Цветковић, Осврт на валоризацију документарног материјала у Србији после Другог светског рата, Зборник радова *Архивска грађа у теорији и пракси*, 1, Архивистичко друштво Србије, Београд 2016, 64. (даље: С. Цветковић, *Осврт на валоризацију документарног материјала*); Група аутора, *60 година рада Историјског архива Пожареваца*, Историјски архив Пожаревац, Пожаревац 2008, 46.

⁵ Група аутора, *Пожаревачка гимназија 1862-2012*, Пожаревац 2012, 261.

⁶ Ђ. Станковић, Љ. Димић, *Историографија под надзором*, 170, Б. Исаиловић, М. Митровић, Љ. Шкодрић, *Архив Србије 1898-2018*, 241.

⁷ *Државна архива Народне Републике Србије 1900-1950*, уред. Милорад А Шошкић, Београд 1951, 102; S. Cveticović, *Razvoj arhivske službe u Srbiji*, 217. “Службени лист ДФЈ”, број 10/45.

⁸ *Државна архива Народне Републике Србије 1900-1950*, 102- 103. Према подацима из 1954. године у прераду су отишли делови архиве Народне скупштине, Сената, Председништва министарског савета, Владе, Министарства исхране, Министарства социјалне политике и народног здравља и Уставотворне скупштине Краљевине Југославије. Ђ. Станковић, Љ. Димић, *Историографија под надзором*, 172-176. Б. Исаиловић, М. Митровић, Љ. Шкодрић, *Архив Србије 1898-2018*, 242- 244; S. Cveticović, *Razvoj arhivske službe u Srbiji*, 217; “Службени гласник ДФЈ”, број 10/45, “Службени гласник ДФЈ”, број 36/45; “Службени гласник ФНРЈ”, број 81/46.

формално, целокупна архивска грађа државних и других институција на нивоу Југославије стављена под заштиту државе.⁹

Револуционарна власт је временом све више била заинтересована за архивску грађу која је имала своју употребљивост, како у борби са класним и идеолошким непријатељем, тако и у изграђивању „научне“ слике о револуционарном покрету.¹⁰ Може се зато рећи да је архивска грађа била и жртва, али и оружје против „непријатеља народа“; са једне стране уништавана како би се избрисао траг о непријатељима, а са друге стране по потреби употребљавана за обрачун са њима.

Наредбом о привременом обезбеђењу архива од 12. марта 1948. године¹¹ издат је налог просветним одсесима срезова, градских, реонских и народних одбора о привременом обезбеђењу архива и чувању архивске грађе и оснивању првих архивских средишта. Тако се, поред Градског архива у Београду као најстаријег тог типа,¹² оснивају архивска средишта у Крушевцу, Нишу, Пожаревцу, Сремској Митровици, Ужицу, Чачку, Шапцу, архивско средиште Косова и Метохије, затим у Новом Саду и Сомбору, као зачетак данашњих историјских архива.¹³ Упоредо са формирањем првих зачетака организованог прикупљања и чувања архивске грађе, потреба за хартијом као сировином резултирала је доношењем *Наредбе о обавезном прикупљању и преради отпадака од хартије* 1949. године. Опасност овакве наредбе врло брзо је уочена (1951) јер су поред заиста непотребне старе хартије предузећу за прераду предавана и документа различитих органа и установа, посебно оних из међуратног периода, али и старија. И поред донетих прописа о заштити архивске грађе, ситуација је на терену и даље још дуго била лоша. Гласови малобројних у Државној архиви и архивским средиштима, и гласови историчара остали су нечујни, а њихови апели за очување архивске грађе од уништавања, без одговора.¹⁴ Зато историчари Ђорђе Станковић и Љубодраг Димић сасвим оправдано закључују да „ни једна служба у Југославији првих послератних година није до те мере потцењивана као архивска, тј. да се ни у једној грани културног деловања није показало толико мало смисла и интереса за сабирање и чување историјске грађе“.¹⁵

⁹ Ђ. Станковић, Љ. Димић, *Историографија под надзором*, 171.

¹⁰ Ђ. Станковић, Љ. Димић, *Историографија под надзором*, 173-174.

¹¹ “Службени лист ФНРЈ”, број 25/48.

¹² Градски архив у Београду (данас Историјски архив Београда) формиран је званично 26.9.1945. године у оквиру Библиотеке града Београда и тако је функционисао све до 1947. године када постаје самостална установа. Мирјана Обрадовић, Зорица Смиловић и други, *Историјски архив Београда 1945-2020*, Историјски архив Београда, Београд 2020, 14.

¹³ S. Svetković, *Razvoj arhivske službe u Srbiji*, 217.

¹⁴ *Наредба о обавезном прикупљању и преради отпадака од хартије*, “Службени лист ФНРЈ”, број 83/49. Наредба је укинута *Уредбом о прикупљању и промету отпадака*, “Службени лист ФНРЈ”, број 22/51; Ђ. Станковић, Љ. Димић, *Историографија под надзором*, 176.

¹⁵ Ђ. Станковић, Љ. Димић, *Историографија под надзором*, 178.

Тек ће жеља државног врха на челу са Јосипом Брозом, да се херојска епопеја народно-ослободилачких јединица прикупи и забележи, означити почетак озбиљније бриге за архивску грађу. Власт је постала свесна да ће народно-ослободилачка борба и њене тековине најбоље бити сачуване у књигама и писањем. Ту мисао је додатно потврдио сукоб са Совјетским савезом 1948. године. Најбоља одбрана тековина борбе од „совјетских историјских фалсификата“ била је стварање научне слике о Партији, а за њу су требала документа. Без докумената, није било ни историје Револуције и посебности у односу на совјетску. Власт је можда тек тада у потпуности схватила размере уништавања архивске грађе и докумената.¹⁶ Зато се процес организоване бриге за архивску грађу убрзава. Народна скупштина ФНРЈ доноси *Општи закон о државним архивама 1950. године*,¹⁷ чиме се регулисало и оснивање архивске мреже коју су чинили Државна архива ФНРЈ, државни архиви народних република, градски архиви, архиве државних установа и друштвених организација. Утврђено је и финансирање установа и формирање Главног архивског савета.¹⁸ *Закон о државним архивама НР Србије* доноси се 1951. године и њиме се дефинише архивска мржа на територији НР Србије. Чине је у том тренутку Државна архива НРС у Београду, Државна архива у Новом Саду, Државна архива у Приштини и градске државне архиве у Београду, Вршцу, Зајечару, Зрењанину, Кикинди, Крушевцу, Нишу, Панчеву, Пожаревцу, Сремској Мировици, Суботици, Ужицу, Чачку, затим Архив Српске академије наука у Сремским Карловцима, три архива Савеза Комуниста и Задружни архив АП Војводине.¹⁹ Надлежност сваког од архива дефинисана је *Решењем о подручју рада градских архива*.²⁰ Због недоречености закона и даљег уништавања архивске грађе, посебно оне која је припадала предузећима која су гашена или ликвидирана, надлежни доносе *Решење о чувању архивског материјала и Упутство о прикупљању, чувању и повременом икартирању архивског материјала* (1952).²¹ Према проценама, својервним „прочишћавањем“ архива како се називао процес шкартирања, вршеним педесетих година 20. века, чак 70% докумената је ишло на прераду, а за трајно чување остајало је око 30%.²²

¹⁶ Исто, 174.

¹⁷ “Службени лист ФНРЈ”, број 12/50.

¹⁸ С. Цветковић, *Осврт на валоризацију документарног материјала*, 63-64; Ђ. Станковић, Љ. Димић, *Историографија под надзором*, 179; S. Svetković, *Razvoj arhivske službe u Srbiji*, 220.

¹⁹ S. Svetković, *Razvoj arhivske službe u Srbiji*, 217-219.

²⁰ Исто, 220.

²¹ “Службени лист ФНРЈ”, број 8/52; S. Svetković, *Razvoj arhivske službe u Srbiji*, 220.

²² Ђ. Станковић, Љ. Димић, *Историографија под надзором*, 180-181; Писмо Савезног извршног већа поводом неоправданог уништавања архива, *Архивски преглед*, 1/1955, 1. где се каже: „Државна архива ФНРЈ добила је са терена извештај са више места и крајева наше земље да се приликом припремних радова за стварање нових општина и срезова архива старих општина и срезова уништава... Овакве појаве уништавања архива могу само нанети штете нашој земљи, јер се не уништава само материјал потребан за проучавање наше прошлости, већ се врло често уништава и сасвим оперативна документација (пореске књиге,

Друштво архивских радника НР Србије од оснивања до краја 20. века

„Окосницу, која је окупљала у чврсту заједницу све архивске установе и архивске раднике покретала их и усмеравала на извршење најважнијих задатака, играло је Друштво дуги низ година“. Наведени цитат је преузет из реферата Животе Анића, који је поднео након деценије постојања и рада Друштва архивских радника НР Србије.²³ У ситуацији када се архивска служба градила из темеља, у недостатку стручног кадра, простора, у сталној борби за сваки документ, запослени у архивској служби су схватили да ће у борби за архивску грађу и архивску струку моћи офанзивније да наступају само уједињени. То је довело до формирања Друштва архивских радника Југославије 1953. године. Убрзо се организују и републичка, међу њима и Друштво архивских радника НР Србије, које је формирано уз подршку Друштва историчара, на оснивачкој скупштини 20. новембра 1954. године. Рад је званично одобрен Решењем Државног секретаријата за унутрашње послове НРС 20. маја 1955. године.²⁴ Први председник Друштва био је Лазар Ћелап, тадашњи директор Градске архиве у Београду.²⁵ Према донетим Правилима, Друштво је формирано у циљу унапређења архивистике и развоја архивске службе у Србији, а оснивањем је постало члан Савеза архивских радника ФНР Југославије. Седиште Друштва је било у Београду, а рад усмерен на територију НР Србије. Пред члановима су били важни задаци: унапређење архивистике и архивске службе и стручно уздизање архивских радника; рад на развијању свести и важности архивске грађе и чувању архивалија као извора за научно проучавање прошлости и рад на развијању свести о важности архива као научних и стручних установа; рад на побољшању радних услова и материјалном обезбеђењу архивских радника, затим предлагање мера

катастарски планови, документи о прекршајима, документација за привредне планове итд), чија накнада касније изазива огромне трошкове.“ О уништавању архивске грађе видети реферат Смиље Милосављевић изнет на заједничкој седници Друштва архивских радника и Друштва историчара под насловом Акција за прикупљање, чување и заштиту архивских докумената, *Архивски преглед* 1/1955, 3-8. Видети и текст: Закључци са заједничког састанка управних одбора друштава историчара и архивских радника Србије, *Архивски преглед*, бр. 1, 1955, 16-18.

²³ Живота Анић, Десет година рада Друштва, *Архивски преглед*, 1-2/1965, 14.

²⁴ Државни архив Србије, Архивски фонд: Друштво архивских радника Србије, К.2, *Записник са оснивачке скупштине од 20.11.1954. године*.

²⁵ Лазар Ћелап (1887-1967) је рођен у Лазама у Срему. Завршио је класичну гимназију и Филозофски факултет у Загребу - група за историју са географијом. Био је професор у Реалној гимназији у Земуну, директор Државне реалне гимназије у Славонском Броду до 1939, затим кратко директор Гимназије у Сремским Карловцима, а потом директор Женске учитељске школе у Новом Саду, где га затиче окупација. Прешао је у Београд, где је провео окупацију као пензионер. По ослобођењу је реактивиран у Државној архиви у Београду. Знао је немачки, писао готицу, те је зато из Државне архиве послат да ради на сређивању архиве Земунског магистрата у тек основани Градски архив у Београду. Тако постаје његов први директор. Танасије Ж. Илић, Лазар Ћелап (1887-1967), *Архивски преглед* 1-2/1967, 315-219. М. Обрадовић. З. Смиловић и други, *Историјски архив Београда 1945-2020*, 32-33.

надлежним органима за унапређење архивистике и архивске службе и заштите архивалија; рад на размени стечених искустава у архивистици и архивској служби у земљи и иностранству и представљање архивских радника НР Србије у Савезу архивских радника ФНРЈ.

Друштво је своје задатке испуњавалао одржавањем састанака, саветовањима и скупштинама, сарадњом са другим истим или сродним стручњацима и друштвима и организацијама у земљи и иностранству, организовањем стручних течајева, семинара, предавања, израдом стручних елабората и издавањем стручних публикација и друго. Члан Друштва је могао бити сваки службеник архивске установе и стручњаци који се баве архивистиком, али и други који нису службеници архивских установа. О њиховом чланству је одлучивао Извршни одбор Друштва. Ради боље организационе повезаности чланова, *Правила Друштва архивских радника НРС* су предвиђала рад подружница архивских радника као основних организационих јединица Друштва. Архиви са мање од три запослена удруживали су се са блиским подружницама, док су они са више од пет чланова бирали повереника, а веће подружнице су могле бирати поверенике и Управни одбор. Повереник и Управни одбор су били веза између Извршног одбора Друштва и чланова подружнице. Предвиђено је било и оснивање стручних секција ради успешнијег извршавања задатака Друштва. Њих је оснивала и укидала Скупштина Друштва.²⁶ Друштво је требало да потпомогне и употпуни иницијативе и акције које је од ослобођења земље чинио Архив Србије, примећује Радмила Поповић-Петковић, сумирајући резултате двадесетогодишњег рада Друштва архивских радника Србије.²⁷ Милан Спасојевић у извештају о раду Управног одбора Друштва поднетом 1955. године наводи да је Друштво *...окупило око себе све архивске раднике, тако да данас нема(мо) скоро ни једног службеника државних архива који није и члан Друштва архивских радника, тј. члан синдиката.*²⁸ Друштво је у почетку имало улогу и архивске синдикалне организације. Тек од 1960. Синдикат просветних и научних радника преузео је на себе синдикална питања и запослених у архивима, а о струковним питањима наставило је да брине Друштво.²⁹ Организационо, Друштво су чинили активни чији су чланови по архивима били и чланови Друштва. Почетком 60-их година Друштво су чинила 32 актива и око 410 чланова.³⁰

²⁶ Државни архив Србије, Архивски фонд: Друштво архивских радника Србије, К.2, *Правила Друштва архивских радника НР Србије од 20.11.1954. године.*

²⁷ Радмила Поповић-Петковић, Двадесет година рада Друштва архивских радника Србије, *Архивски преглед* 1-2/1974, 208-215.

²⁸ Милан Спасојевић, Из извештаја о раду Управног одбора нашег Друштва, *Архивски преглед*, 1-2, 1956, 38-40.

²⁹ Миодраг Милић, Из извештаја Извршног одбора Друштва архивиста Србије поднетих на Скупштинама Друштва, *Архивски алманах*, 2-3/1960, 435-436.

³⁰ Радомир Јемуовић, Из извештаја о двогодишњем раду Друштва архивиста Србије, *Архивски алманах*, 4/1962, 309-318.

Велику помоћ у организацији Друштва архивских радника пружио је Друштво историчара НР Србије. Заједнички су предузимали бројне акције ради стварања свести код људи о потреби очувања архивске грађе. Као једна од првих, организована је акција под називом *Недеља архивске грађе* са циљем прикупљања докумената у архивима.³¹ Поред питања заштите, очувања и прикупљања, архивисти су се одмах по оснивању ухватили у коштац и са проблемом разграничења архивских подручја, учвршћивања младих архивских установа, са организацијом рада на широком подручју са малим бројем запослених, формирањем мреже архивских повереника, питањем образовања архивског кадра, односом и сарадњом са регистратурама, са проблемима сређивања и обраде фондова у архивима и другим.

У циљу популаризације струке, али пре свега едукације архивског кадра и размене информација, Друштво је у јулу 1955. године покренуло издавање билтена *Архивски преглед*, као органа историјских архива НР Србије, а уз помоћ Друштва историчара. *Архивски преглед* ће одиграти значајну улогу и бити важан сегмент видљивости рада Друштва и архива уопште. Као билтен је излазио 1955. и 1956. године, али је убрзо замењен обимнијим годишњаком под називом *Архивски алманах*. Овај годишњак је објављен у четири броја (1958, 1960. - 2 броја и 1962), па је због финансијских проблема, малог броја сарадника и због тога што је све мање било текстова из архивистике, престао да излази. *Архивски преглед*, овог пута као часопис, поново излази од 1965. године. Последњи број је као четвороброј за 1998/1999. штампан тек 2003. године, што се може сматрати његовим крајем. До данас није било снаге за његову обнову.³² Друштво је било покретач иницијативе за израду водича кроз архиве у Србији. Покренуло је и посебну едицију *Документа* како би се објављивали најзначајнији магистарски радови и докторске тезе.³³ Током читаве друге половине 20. века Друштво је учествовало и у обележавању великих државних и партијских јубилеја и сарађивало са различитим друштвено-политичким организацијама.

³¹ Саветовање Друштва историчара и Друштва архивских радника Србије; Закључци са заједничког састанка управних одбора друштава историчара и архивских радника Србије, *Архивски преглед*, 1/1955, 2, 16-18; Др. Виктор Новак, Уз заједничко саветовање Друштва архивских радника НРС и Друштва историчара НРС, *Архивски преглед*, 2-3/1955, 1-3; Заједнички састанак Друштва архивских радника и Друштва историчара Србије, *Архивски преглед*, 2-3/1955, 8.

³² Слободанка Цветковић, Друштво архивских радника Србије (1954-2014) – преглед рада, *Годишњак Историјског архива Пожаревац „Записи“*, година III, број 4, Пожаревац 2014, 58. (даље: С. Цветковић, *Друштво архивских радника Србије*). Видети: Слободанка Цветковић, *Библиографија Архивског прегледа 1955-1998/99 (2003)*, Архивистичко друштво Србије, Београд 2017.

³³ Мирјана Дајић, Тридесет година Савеза друштава архивских радника СР Србије, *Архивски преглед* 1-2/1984, 16-20.

Један од најзначајнијих облика активности Друштва била су саветовања. Доношењем *Закона о архивској грађи и архивској служби СР Србије* (1967) омогућен је не само развој службе, него и ефикаснији рад Друштва. Исте године Скупштина струковног Друштва донела је одлуку да је Извршни одбор дужан да организује годишња саветовања. Наредне 1968. одржано је прво саветовање Друштва архивских радника Србије. Настојало се да се организује бар једно годишње, али је било година када су одржавана и по два и више. Тако је у периоду 1967-1971. године забележено седам одржаних саветовања.³⁴ У периоду 1972-1975. одржано је пет, четири међурејубличка и једно саветовање Друштва архивских радника Србије.³⁵ Посебно су за размену знања и искустава била значајна саветовања са архивским радницима Македоније³⁶ и Босне и Херцеговине.³⁷ У децембру 1975. године у Београду је одржан и Први Сабор архивских радника Србије. Саветовања су касније одржавала и покрајинска друштва.³⁸ У циљу едукације својих чланова организована су и студијска путовања у разне земље. Успостављена је блиска сарадња са Совјетским савезом, Чехословачком, Румунијом, Мађарском, Пољском, Немачком, Енгелеском, Француском, а чланови Друштва су учествовали и на међународним конгресима архива.³⁹

Шездесете године 20. века донеле су одређено растакање у Друштву архивских радника Србије. Пододбор Друштва за Војводину који је у том облику деловао у периоду 1962-1970. године, на оснивачкој скупштини у Белој Цркви крајем 1970. постаје Друштво архивских радника Војводине. Пододбор Друштва архивских радника на Косову који је постојао од 1968. године, почетком октобра 1971. на Оснивачкој скупштини у Призрену прерастао је у Друштво архивских радника Косова.⁴⁰ Убрзо, формирано је и

³⁴ Богдан Лекић, Извештај о раду ДАРС 1967-1971, *Архивски преглед*, 1-2/1971, 277-285.

³⁵ Богдан Лекић, Рад Друштва архивских радника Србије у периоду од октобра 1971. до маја 1975. године, *Архивски преглед*, 1-2/1975, 269-272

³⁶ Видети: Радомир Јемуовић, Друго међурејубличко саветовање архивских радника Македоније и Србије на Поповој Шапки, *Архивски преглед*, 2/1972, 133; Славица Тимотијевић, Треће међурејубличко саветовање архивских радника Србије и Македоније, одржано 18. и 19. октобра 1973. на Власинском језеру, *Архивски преглед*, 1-2/1973, 302-303.

³⁷ Мирна Ковачевић, Мирјана Мијатовић, Прво међурејубличко саветовање архивских радника Србије и Босне и Херцеговине, *Архивски преглед*, 1-2/1974, 203-207.

³⁸ Друштво АП Косова је одржало четири саветовања у периоду 1974-1977. године. Извештај о раду Друштва архивских радника СР Србије за период 1975-1978, *Архивски преглед* 1/1979, 58-78.

³⁹ Информација о учешћу архивских радника из Србије на 7. међународном конгресу архива у Москви августа 1972. године, *Архивски преглед*, 1/1972, 144-147; Богдан Лекић, Рад Друштва архивских радника Србије у периоду од октобра 1971. до маја 1975. године, *Архивски преглед*, 1-2/1975, 267-268.

⁴⁰ Радомир Јемуовић наводи да је Друштво архивских радника Србије тим поводом одржало октобра 1971. године у Неготину годишњу скупштину и на њој поред осталог усвојило нови Статут којим је санкционисало настале промене у погледу рада и сарадње са новооснованим покрајинским друштвима архивиста Војводине и Косова. У Београду 9. децембра 1971. године одржана је и Оснивачка скупштина Друштва архивских радника из савезних архива

Друштво архивских радника Савезних архива и архивских одељења, па су тако на територији Србије почетком седамдесетих година 20. века деловала четири струковна удружења. Друштво архивских радника Србије је у таквој расподели окупљало само запослене из централне Србије.⁴¹ Крајем 60-их година двадесетог века формира се и Заједница архива Србије (1968) која је представљала асоцијацију установа, а не архивских стручњака, како је то био случај са Друштвом. Заједница је постепено преузимала највећи део послова које су до тада биле у надлежности Друштва.⁴² Поред свега, Друштво архивских радника Србије је наставило са својим радом, организацијом скупова и састанцима Извршног одбора на којима су разматрана најважнија стручна питања. Друштво је у то време организовало студијско путовање својих чланова у СССР, формирало различите комисије и редакције, утврдило план публикаовања, донело петогодишњи програм истраживања у иностранству, разматрало оријентационе листе категорија са роковима чувања и учествовало у обележавању различитих јубилеја.⁴³ Активно је било и у доношењу законских решења током друге половине 20. века. Чланови и руководство Друштва су настојали да своје знање употпуне посматрањем и проучавањем страних архива и архивских служби, прикупљајући најдрагоценија искуства примењива у условима друштва и времена у којима су живели и радили.⁴⁴ Кроз делатност различитих комисија Друштво је усмеравало пажњу на актуелна питања струке. Тако су под окриљем Друштва деловале Комисија за кибернетику, Комисија за микрофилм, Комисија за оријентационе листе, Комисија за припрему новог Закона о заштити културних добара, Комисија за конзервацију, Комисија за хигијенско-техничку заштиту, Редакција водича извора за историју нација. Активи као основне организације Друштва у периоду седамдесетих били су носиоци и реализатори послова Друштва. До 1971. године, Друштво је бројало 23 актива и 465 чланова.⁴⁵

Током читавог периода постојања Друштва и заједничке државе постојала је тесна сарадња са Савезом архивских радника Југославије. Архивисти из Србије су учествовали на савезним саветовањима, редакцијма стручних часописа и публикација, у раду различитих комисија. На десетом,

и архивских одељења, а који су постали чланови Савеза друштава архивских радника Југославије. Друштво архивских радника Србије које је имало око 420 чланова, после реорганизације остаје са 17 актива и око 200 чланова. Радомир Јемуовић, Основана су три нова друштва архивских радника, *Архивист*, 1-2/1971, 75; Богдан Лекић, Рад Друштва архивских радника Србије у периоду од октобра 1971. до маја 1975. године, *Архивски преглед*, 1-2/1975, 250-251.

⁴¹ Богдан Лекић, Развој архивске службе у СР Србији без покрајина, *Архивски преглед*, 1-2/1976, 7-8.

⁴² Иванка Живановић Јанча, Оснивање Заједнице архива Србије, *Архивски преглед*, 1-2/1970, 150.

⁴³ Богдан Лекић, Рад Друштва архивских радника Србије у периоду од октобра 1971. до маја 1975. године, *Архивски преглед*, 1-2/1975, 250-272.

⁴⁴ Исто, 264-265.

⁴⁵ Исто, 258.

јубиларном конгресу архивских радника Југославије које је одржано у Шапцу, Друштву архивских радника Србије и осталим републичким друштвима, додељена је плакета поводом тридесетогодишњице оснивања и успешног рада на развоју архивске делатности у СФРЈ.⁴⁶

Питање образовања архивског кадра је од самих почетака уочено као једно од најбитнијих питања струке, а тако је остало до данас. Већ 1956. године одржана је седница на којој је Одбор за просвету Савезног извршног већа донео решење о образовању Комисије за проучавање питања школовања архивских кадрова. Резултат је одлука да се отвари Стални једногодишњи течај за архивске помоћнике при Државном архиву НРС. Обука средњошколског кадра је након тога мање-више била устаљена. Проблем је била обука и образовање високошколског кадра⁴⁷ за који и данас не постоји адекватно решење. Током шездесетих година прошлог века успостављена је сарадња са Београдским универзитетом ради припремања елабората по питању образовања архивских кадрова.⁴⁸ У првих десет година рада, ради едукације кадрова преведени су уџбеници са руског и немачког језика.⁴⁹ Објављен је и домаћи уџбеник под називом *Из архивистике. Приручник за службенике архива* (Београд, 1959). Ради подстицања архивских радника на усавршавање и боље резултате, а у спомен на изузетног стручњака, при Друштву архивских радника СР Србије образован је Фонд за награђивање архивских радника СР Србије који је носио назив *Фонд за награде Даница Гавриловић*. Средства за награђивање су обезбеђена из заоставштине пок. Данице Гавриловић, архивског саветника ИА Београда, од средстава Друштва и из Фонда заједничке потрошње Историјског архива Београда.⁵⁰ Од 1980. године Друштво је било

⁴⁶ Радомир Јемуовић, Тридесет година рада Савеза друштава архивских радника СР Србије и Савеза архивских радника Југославије, 1-2/1984, 7.

⁴⁷ Радмила Поповић Петковић, Двадесет година рада Друштва архивских радника Србије, *Архивски преглед*, 1-2/1974, 208-215.

⁴⁸ О школовању архивског кадра, *Архивски преглед* 1-2/1956, 27; У чланку Животе Анића Десет година рада Друштва, *Архивски преглед* 1-2/1965, на стр. 15 помиње се ...“новоосновани одсек за архивистику на историјској катедри Београдског универзитета на коју се није скоро нико уписао“. Драган Ћировић, Јединствени систем архивске службе: – Кадрови и кадровска политика у архивској служби – Простор и опрема за међуопштинске архиве, *Архивски преглед*, 1-2/1974, 179-181; Ђорђе Стаменковић, Кадрови у архивској служби – њихово школовање и стручно усавршавање, *Архивски преглед*, 1-2/1976, 178-183; S. Svetković, *Razvoj arhivske službe u Srbiji*, 225-227; С. Цветковић, *Друштво архивских радника Србије*, 58.

⁴⁹ Живота Анић, Десет година рада Друштва, *Архивски преглед* 1-2/1965, 16.

⁵⁰ Одлука о оснивању фонда за награду Даница Гавриловић и Правилник о додељивању годишње награде Даница Гавриловић архивским радницима СР Србије, *Архивски преглед*, 1/1979, Београд, 106-107; 109-112. Даница Гавриловић (1926-1978) је дипломирала француски језик и књижевност на Филолошком факултету у Београду. На Виши архивистички течај пријавила се 1951. године, а потом је постављена на место директора тек основаног Историјског архива у Шапцу (1953-1956). Од 1956. радила је у Историјском архиву Београда. Посебно се интересовала за област информатике и аутоматизације и

организовано по регионалном принципу и прераста у Савез друштава архивских радника Србије.⁵¹

Последња деценија 20. века подстакла је архивисте да после два саветовања одржана 1994. и 1995. године поново обнове рад Друштва, под називом Друштво архивских радника Србије. Донет је и Статут, али је та обнова била кратког даха и без ефеката.⁵² Исте године донета је *Одлука о установљењу Дана архива у Србији и Одлука о оснивању Фонда Александра Арнаутовића*.⁵³

Друштво архивиста Србије 2005-2015. године

Рад Друштва је поново обновљен 2005. године под називом Друштво архивиста Србије. За председника је изабран Милча Мадих (Историјски архив Ваљево), а за секретара Љубинка Шкодрић (Архив Србије). Задаци дефинисани Статутом били су: унапређење архивистике и архивске делатности у Србији, стручно уздизање и образовање чланова, подстицање и стимулација креативног рада, додела награда и признања, заштита интереса запослених у архивској струци, разматрање актуелних питања из области заштите културних добара, посебно архивистике, ангажовање чланства на унапређењу методологије стручног рада у складу са савременом архивистиком, сарадња и размена кадрова између установа заштите културних добара, сарадња и координација са архивима у Србији, популаризација архивске службе и развој друштвене свести о значају

њихову практичну примену у архивистици. Објавила је велики број стручних чланака. М. Обрадовић, З. Смиловић и други, *Историјски архив Београда 1945-2020*, 41-42.

⁵¹ Јелена Богдановић, Нов начин организовања архивских радника Србије, *Архивски преглед*, 1/1980, 179-180; Самоуправни споразум о удруживању у Савез архивских радника потписан је 1985. године. Видети: Самоуправни споразум о удруживању у савез Друштва архивских радника Србије, *Архивски преглед*, 1-2/1985, 149-164. Усвајање Самоуправног споразума није ишло глатко јер су се побунили делегати из Војводине, а примедбе су имали и делегати са Косова. Радомир Јемуовић, Тридесет година рада Савеза друштва архивских радника СР Србије и Савеза архивских радника Југославије, *Архивски преглед*, 1-2/1984, 7-15; Мирјана Дајић, Тридесет година Савеза друштва архивских радника СР Србије, *Архивски преглед*, 1-2/1984, 16-20.

⁵² На саветовању у Матарушкој Бањи које је организовао Арив Србије са архивима у Новом Пазру, Крушевцу и Краљеву одржан је састанак Савеза друштава архивских радника Србије, а на следећем одржаном 1995. године у Панчеву одржана је изборна скупштина, обновљен рад, изабрано ново председништво и усвојен Статут Друштва. Б. Исаиловић, М. Митровић, Љ. Шкодрић, *Архив Србије 1898-2018*, 325. За председника је изабран Драгиша Милошевић из Историјског архива у Крушевцу, а за секретара Драго Башић из Историјског архива Београд: Милан Јакшић, Саветовање и изборна скупштина ДАРС-а (Панчево, 16-17. март 1995. године), *Архивски преглед*, 1-4/1994/1995, 193-194; АС АФ ДАРС, К. 144. *Статут Друштва архивских радника Србије од 17.3.1995. године*.

⁵³ Одлука о установљењу Дана архива у Србији, *Архивски преглед*, 1-4/1996-1997; Јелица Рељић, Оснивање *Фонда Александра Арнаутовића* и додела награда *Златна архива* за 1998. и 1999. годину, *Архивски преглед*, 1-4/ 1998/1999, 109-119.

архивске грађе. Активности су се реализовале кроз састанке, подружнице, активе, семинаре, саветовања, предавања, изложбе, издавање стручних и других публикација, размену стручњака, посете и екскурзије другим архивима. Органи Друштва били су: Скупштина, Извршни одбор, Надзорни одбор, Комисија за доделу награда и признања и Уређивачки одбор. Скупштина је била највиши орган кога чине представници из свих архива у Србији. Током 2006. извршена је пререгистрација и упис статутарних промена насталих обновом Друштва и усвојен програм рада до 2009. године.⁵⁴

Од активности у том периоду бележи се анкета о положају архивских кадрова из косовских архива који су напустили Косово и Метохију 1999. године, а пред Скупштином су презентовани резултати анкете уз захтев да се са тим подацима упозна надлежно Министарство и упути апел за ангажовање архивских радника са КиМ у срединама у којима живе и на најбољи начин искористи њихова стручност. Општинама које нису примењивале прописане коефицијенте за исплату зарада запослених у архивима упућен је апел.⁵⁵ У овом периоду радило се са великим ентузијазмом, како би српски архивисти бар донекле ухватили корак са развијеним архивским службама и надокнадили пропуштено током једне деценије. Покренут је информативни билтен Друштва *Архивски гласник* (од децембра 2007. до 2009. објављено је шест бројева) ради информисања чланства о активностима и разматрања најважнијих актуелних проблема, а са радом је отпочео првобитни веб-сајт Друштва. У сарадњи са Архивом Србије одржано је саветовање „Заштита архивске грађе и регистратурског материјала државних органа и друштвених предузећа у процесу приватизације“ (2006), а годину касније и стручно предавање на тему „Међународни архивски стандарди и њихова примена“; затим и предавање на тему „Архиви и слободан приступ информацијам од јавног значаја“ (2009).⁵⁶ Архивисти су са нестрпљењем очекивали доношење *Закона о архивској грађи и архивској делатности*, те су вршене припреме за јавну расправу. Међутим, иако су се чланови Друштва и стручна јавност припремали већ 2008. године за његово доношење, на закон се чекало још дванаест година (2020). У фебруару 2009. потписан је протокол о сарадњи Друштва архивиста Србије и Друштва архивиста Мађарске. Урађен је нови Статут, који је усвојен 2010. године и који је донео Друштву данашњи назив, Архивистичко друштво Србије.⁵⁷ Нешто пре обнове рада Друштва архивиста Србије, свој рад је обновило и Друштво архивских радника

⁵⁴ Ljubinka Škodrić, Doprinos Društva arhivista Srbije unapređenju arhivske teorije i prakse, *Arhivska praksa*, br. 11, Društvo arhivskih zaposlenika Tuzlanskog kantona, Arhiv Tuzlanskog kantona, Tuzla 2008, 305-306. (dalje: Lj. Škodrić, *Doprinos društva arhivista Srbije unapređenju arhivske teorije i prakse*).

⁵⁵ Исто.

⁵⁶ Исто.

⁵⁷ Б. Исаиловић, М. Митровић, Љ. Шкодрић, *Архив Србије 1898-2018*, 359; Лј. Шкодрић, *Doprinos društva arhivista Srbije unapređenju arhivske teorije i prakse*, 305-306.

Војводине, 2004. године. Архивисти Војводине су организовали више стручних саветовања почев од 2006. године и обновили издажење часописа *Архивски анали* који је основан 1992. године.⁵⁸

На изборној скупштини одржаној 15. јуна 2010. године за председника Друштва архивиста Србије изабрана је Татјана Мишић, а за секретара Благоје Исаиловић, обоје из Архива Србије. Ентузијазам и планови на решавању горућих питања струке постепено су угасли. Друштво је у овом периоду у сарадњи са Архивом Србије углавном објављивало публикације. Објављени су *Водич за регистратуре* (2010) и *Модернизација канцеларијског и архивског пословања у регистратурама* (2010), које је приредила Татјана Мишић. Објављена је и публикација Светлане Аџић, *Архиви и архивска грађа. Термини, описи и дефиниције* (2011). *Архивски гласник* је успорио са издажењем, двоброј 7-8 објављен је у децембру 2009. године, док је број 9 изашао после пет година, у децембру 2014. године.⁵⁹

Рад Архивистичког друштва Србије у периоду 2015-2022. године

Изборна скупштина за нови мандатни период после проблема око организације, реализована је 20. фебруара 2015. године. За председника је изабран Мирослав Дучић (Историјски архив Ужице), а за секретара Гордана Вукасовић из Архива Србије, која је већ од 2014. године вршила ту дужност. Друштво је одмах кренуло са активностима, учешћем председника Друштва на саветовању мађарских архивиста.⁶⁰ Покренут је нови веб-сајт Друштва на адреси www.arhivistickodrustvosrbije.org.rs. Преседник Друштва и чланови Извршног одбора започели су од октобра 2015. године припреме за реализацију првог међународног саветовања. У овом периоду (2015. године) у сарадњи са Архивом Србије објављено је друго прерађено издање *Водича за регистратуре* (из 2010) под називом *Приручник за архивско пословање у регистратурама*, који је приредила др. Татјана Кикић.

Друштво се заузимало и за положај запослених у архивима. Тако су чланови Извршног одбора Архивистичког друштва Србије, са састанка одржаног 13. новембра 2015. године, упутили допис Александру Вучићу, тадашњем премијеру Владе Републике Србије, као и тадашњем Министарству културе и информисања Републике Србије и министру Ивану Тасовцу у коме је скренута пажња на лош материјални положај запослених у архивској струци и култури уопште. Друштво је реаговало и по питању исхитрене каталогизације радних места у архивској струци и приликом одређивања максималног броја запослених у архивима, скрећући

⁵⁸ <http://www.darv.org.rs/cir/o-nama/istorijat.html>; <http://www.darv.org.rs/cir/rad-drustva/savetovanja.html> (21.11.2022).

⁵⁹ <http://arhivistickodrustvosrbije.org.rs/index.php/izd-v-sh-v/rhivis-i-gl-sni> (21.11.2022).

⁶⁰ <http://arhivistickodrustvosrbije.org.rs/index.php/26-uc-shc-rhivis-iz-srbi-n-nf-r-nci-i-rhivis-d-rs> (21.11.2022).

пажњу на неприхватљиво мали број запослених, а који се *Законом о начину одређивања максималног броја запослених у јавном сектору* још више смањивао.⁶¹ Борба за једнаке плате и материјални положај запослених у републичким и регионалним архивима је настављена и током 2017. и 2018. године, као и борба против даље рационализације броја запослених.⁶² Организована је стручна екскурзија запослених у архивима Србије у Италију и Словенију (2018); организовани су састанци са представницима министарства о проблемима у архивској струци и успостављена сарадња са осталим струковним удружењима, музеалаца, библиотекара и конзерватора. Предложени *Нацрт закона о архивској грађи и архивској служби* на јавним расправама помно је разматран од чланова Друштва, а радној групи Министарства достављене су и примедбе (2018/2019). Сарадња са удружењима и архивима из окружења, Словенијом, Хрватском, Босном и Херцеговином била је на завидном нивоу.⁶³ Потписан је и *Протокол о сарадњи са Удружењем архивских радника Републике Српске*, 27. новембра 2018. године. Крајем октобра 2022. године потписана је *Декларација о сарадњи са Архивистичким удружењем БиХ* (20. октобра 2022. године).

У овом периоду покушало се и са активирањем Комисије/Секције за примену ИТ у архивима, али осим једног одржаног састанка више није било снаге за наставак рада. Током 2016. године израђен је и лого АДС.⁶⁴ Покренута је и Секција за депо, али без видљивих резултата. Најактивнија са резултатима била је Секција АДС за спољну службу. Током овог периода активна је Подружница Архивистичког друштва Србије за архиве Крагујевац, Краљево, Јагодина, Нови Пазар, Чачак, Ужице и Крушевац која је одржала више десетина састанака, разматрајући различита стручна питања, покрећући бројне иницијативе и предлажући решења према Друштву. У издању Архивистичког друштва објављена је *Библиографија Архивског прегледа* 2017. године.⁶⁵

Редовна изборна скупштина Друштва одржана је 12. априла 2019. године, када је изабран нови Извршни и Надзорни одбор, за председницу Лела Павловић (Међуоштински историјски архив Чачак), а за секретара Вукадин Шљукић (Архив Србије). Ново руководство је наставило започете послове и правце рада и развоја Друштва. Настављена је сарадња са сродним удружењима у окружењу, па је тако председница Друштва са

⁶¹ “Службени гласник Републике Србије”, број 68/2015, 81/2016, 95/2018.

⁶² <http://arhivistickodrustvosrbije.org.rs/index.php/87-pis-ds-inis-ru-ul-ur-inis-ru-fin-si-i-dir-rhiv-u-srbi-i-p-v-d-n-d-u-ic-u-v-zi-s-p-v-c-nj-pl>;
<http://arhivistickodrustvosrbije.org.rs/index.php/86-s-psh-nj-rhivis-ic-g-drush-v-srbi-p-v-d-r-ci-n-liz-ci-u-rhivi-srbi> (21.11.2022).

⁶³ Мирослав Дучић, Архивистичко друштво Србије у 2017. години“, *Архивски гласник* бр. 12, доступно на:

[http://arhivistickodrustvosrbije.org.rs/images/normativi/Arhivski%20Glasnik%20konacna%20verzija%20\(1\).pdf](http://arhivistickodrustvosrbije.org.rs/images/normativi/Arhivski%20Glasnik%20konacna%20verzija%20(1).pdf) (21.11.2022).

⁶⁴ Ликовно и техничко решење Зорица Нетај (сада Смиловић), ИА Београда.

⁶⁵ Приредила Слободанка Цветковић.

сарадницима учествовала на саветовању у Тузли (Тузлански архивски дани), на конвенцији међународног удружења „ИКАРУС“ у Београду, на саветовању хрватских архивиста у Славонском Броду, саветовању босанскохерцеговачких архивиста у Бихаћу. Међународна сарадња је значајно умањена двогодишњом пандемијом која је успорила активности на успостављању контаката са сродним удружењима у окружењу. Друштво је активно учествовало и у давању примедби на *Нацрт Закона о културном наслеђу*, као и у предлагању измена *Закона о архивској грађи и архивској делатности*, односно донетих подзаконских аката. Такође је разматрало проблеме настале приликом израде нових правилника о систематизацији у установама културе (2020).

Најзначајнија активност АДС у овом периоду јесте организовање међународних архивистичких саветовања. Прво је одржано 2016. године на Тари уз финансијску подршку Министарства културе и информисања Републике Србије. Током 2017. године саветовање је изостало због недостатка новца, али су зато организоване четири радионице, у Прокупљу, Зајечару, Чачку и Новом Саду са актуелним темама. Следеће године поново је организовано Међународно архивистичко саветовање на Тари (2018. године), а са наставило се и 2019. (у Чачку), 2020. (у Нишу), 2021. у Новом Саду. Последње саветовање 2022. године, одржано је на Мокрој Гори. На сваком од саветовања присуствовало је преко стотину учесника из земље и иностранства, а број излагача је растао из године у годину, од 24 на првом (2016. године), до 46 излагача на саветовању 2022. године. Са свих саветовања објављивани су зборници радова под насловом *Архивска грађа у теорији и пракси*. До сада је објављено пет књига, а шеста је у припреми. Прве две уређивао је Зоран Вељановић (Историјски архив Суботица), док је последње три уредила Слободанка Цветковић (ИА Пожаревац). У циљу подизања квалитета Зборника, у последњим бројевима уведено је рецензирање и категоризација радова.⁶⁶ На веб-сајту Друштва, поред информисања чланства о активностима,⁶⁷ доступне су објављене публикације, сви бројеви *Архивског гласника*⁶⁸ и сви радови објављени у досадашњим књигама *Зборника*.⁶⁹ Тиме је не само активност Друштва видљивија и препознатљивија, већ и рад сваког појединачног аутора. Треба напоменути да активности Друштва у земљи нису престајале ни током трајања пандемије изазване Корона-вирусом (од марта 2020. године), па ни окупљања каква су саветовања нису изостала, наравно, уз одобрење надлежних органа и уз максималну позорност свих учесника. Позитивни

⁶⁶ У пет књига Зборника на 2.246 страна објављена су 152 ауторска и коауторска рада, од чега је 35 радова учесника ван Србије. Од четврте књиге уведено је двоструко анонимно рецензирање свих радова и категорисање радова.

⁶⁷ Објављена су 282 чланка, а исти су посећени 112.713 пута (22.11.2022).

⁶⁸ *Архивски гласник* од броја 10 (за 2015. објављен почетком 2016. године) излази једном годишње, почетком године за претходну. Од тада је објављено седам бројева, а укупно од почетка излагања информативног билтена *Архивски гласник*, 16 бројева.

⁶⁹ <http://arhivistickodrustvosrbije.org.rs/index.php/s-v-v-nj/208-zb-rni-ds> (21.11.2022).

прикази саветовања, али и зборника објављени су у више домаћих и иностраних часописа. Саветовањима су током година присуствовали или у онлајн формату учествовали, односно дали допринос својим радовима, поред представника Министарства културе и информисања Републике Србије, директора и запослених архива у Србији, и представници министарстава културе, председници струковних архивистичких удружења, директори архива и колеге из Словеније, Хрватске, Босне и Херцеговине, Мађарске, Црне Горе, Македоније, Бугарске, Холандије, Руске Федерације, Белорусије, али и из научних и других баштинских институција из земље и иностранства. Од 2019. године Друштво на саветовањима додељује признање „Најбоља регистратура“ и организује радионице за представнике стваралаца и ималаца архивске грађе, желећи на тај начин да их окупи и подстакне на заједничку бригу о архивској грађи. На Саветовању одржаном 2022. године први пут је присуствовао и директор Државног архива Србије, чиме је Друштву указана велика част. Добра сарадња постојала је и са Друштвом архивских радника Војводине, која је последњих година у значајној мери интензивирана, па је знатан број чланова ДАРВ-а активно укључен у све активности АДС (радне групе, комисије, редакције).

Посебно занимање архивистичке јавности изазвало је објављивање *Закона о архивској грађи и архивској делатности*. Уочивши спорне проблеме у реализацији одредаба Закона, Друштво и њени чланови су ангажовани на решавању и превазилажењу насталих проблема. Организовано је више састанака и радионица, прикупљене су од чланства примедбе на Закон и достављене надлежном Министарству. Желећи да олакша недоумице стваралаца архивске грађе и документарног материјала настале применом Закона, Друштво је објавило кратки приручник за ствараоце и имаоце архивске грађе под називом *Од архиве до архива. Корак по корак* (2022.).⁷⁰ У припреми за објављивање у 2022. години је и књига др Јасмине Живковић, архивског саветника, под насловом *Архивска грађа савезних органа у Југославији (1945-1991)*, која је настала на основу њене докторске дисертације одбрањене на Филозофском факултету Универзитета у Београду под менторством академика професора др Љубодрага Димића. Наведена дисертација је прва дисертација на тему из архивистике одбрањена на овом факултету.

Последње активности Друштва у посматраном периоду, поред саветовања одржаног од 5. до 7. октобра 2022. године на Мокрој Гори, односе се на рад Радне групе за заштиту архивске грађе и документарног материјала ван архива. Групом је од фебруара 2021. руководила др Јасмина Живковић (ИА Пожаревац), уз укључивање и сарадњу представника Државног архива Србије. Радна група је пажњу усмерила на уједначавање рада и поступака у архивима, па је као резултат тих активности формирана

⁷⁰ Аутори су Слободанка Цветковић и Марија Милошевић.

ужа Радна група за израду модела аката/образаца за јавне архиве у Републици Србији. Она је свој рад започела од средине маја 2022. године заједно са представницима Државног архива Србије. Формирани су и предложени модели преко 30 образаца / аката који би требало да буду у употреби у архивима у Србији, након формирања Архивског савета и усвајања од стране Државног архива Србије.

Друштвом према Статуту данас руководи Скупштина као највиши орган који чине делегати из свих архива, сразмерно броју чланова Друштва из сваког од архива у Србији. Председник и Извршни одбор чине извршни орган Друштва који управља и руководи његовим радом у складу са смерницама, планом и програмом рада који усваја Скупштина. Надзорни одбор брине о законитости рада Друштва. Седиште Друштва, од његовог оснивања па до данас није мењано и налази се, у матичној кући, Државном архиву Србије у Београду. Државни архив Србије пружао је логистичку подршку раду струковног удружења током читавог његовог постојања.

Друштво се највећим делом финансирао и финансира од чланарине. То је често изазивало несигурност у раду и реализацији зацртаних планова и задатака, посебно последњих деценија. Поред чланарине, значајан вид финансирања представља подршка Министарства културе и информисања (сада Министарство културе) Републике Србије. Министарство је додељеним средствима по конкурсима било покровитељ свих до сада одржаних међународних саветовања у организацији АДС. Један број архива помоћ је пружао суфинансирањем и суорганизацијом међународних саветовања али и других активности, што је свакако помогло Друштву у њиховој реализацији. Међутим, потребно је обезбедити одређени вид стабилног финансирања који би у крајњој линији омогућио несметан рад Друштва, како би се оно у пуној мери посветило својим циљевима и задацима. Зато је неопходно да Друштво и његов рад буду препознати у изменама и допунама постојећег *Закона о архивској грађи и архивској делатности*, којим ће се регулисати постојање и дефинисати делокруг рада и тиме и утицај на унапређење струке и архивске делатности. У том смислу важно је да се Законом дефинише и учешће представника Архивистичког друштва Србије и у највишем стручном телу, Архивском савету.

Закључак

Струковно удружење запослених у архивима у Србији прошло је кроз непуних седам деценија постојања кроз више трансформација. Рад и активности удружења проистикале су из стања у друштву и држави. Кључни проблеми архивске службе од оснивања Друштва архивских радника Србије 1954. године, па све до данас, остали су углавном исти: недовољно финансирање, проблем недовољног броја, али и проблеми адекватног формалног и неформалног образовања архивских кадрова, као и

заштите и смештаја архивске грађе у архивима. Сва ова питања била су предмет интересовања Друштва током читавог периода његовог постојања, а њихово решавање односно нерешавање се одражавало и на рад удружења архивских радника и наметало теме и проблеме којима се Друштво бавило. Трансформације које је Друштво имало углавном су биле промене у организацији и називу, док су суштинске, представљене циљевима и задацима током целог периода постојања остале непромењене.

Послови и задаци који су пред Друштвом били у години оснивања и даље су актуелни, и на њима је неопходно још интензивније радити у будућности која сама по себи доноси још више изазова и непознаница. Потребно је у наредном периоду да се рад у Друштву интензивира, да се покаже већа смелост за идеје, нове пројекте, прекограничну сарадњу. За све те активности најбитнија је мотивација чланства и руководства (Извршног и Надзорног одбора), подршка Државног архива Србије и осталих архива у Србији и подршка Државе. Архиви на челу са својим менаџментом природно су усмерени на решавање сопствених проблема, на реализовање својих програмских циљева у заједници у којој постоје и послују, те у том смислу нису предодређени за ангажман за струку у целини, иако су увек пружали и пружају значајну помоћ и подрушку у том смислу. Ту борбу за решавање и поправљање положаја архивске струке, архива, али и свих запослених у архивима, на нивоу читаве архивске службе могуће је остваривати само преко струковног удружења архивских посленика. Без јаког, организованог и активног Друштва нема ни бољитка за струку и запослене, а јаког и активног Друштва нема без мотивисаних и креативних чланова и појединаца из архива.

Резиме

Од свог оснивања до данас удружење архивских радника мењало је свој назив и организацију, али није мењало своје циљеве и задатке који су били фокусирани на унапређење архивске теорије и праксе, на уједначавање рада у архивима у Србији и поправљање положаја запослених у архивској служби. Делатност Друштва на унапређењу и модернизацији архивске службе у Србији и архивистике као дисциплине од оснивања 1954. године до данас била је константна. Од напора да се архивска грађа сачува од уништавања после Другог светског рата, рада на учвршћивању младе архивске службе у Србији, рада на образовању и стручном усавршавању архивских кадрова кроз организацију саветовања, радионица, предавања, преко издавања стручног часописа, превођења страних и израде нових архивистичких уџбеника, сарадње са осталим струковним друштвима из других република, односно Савезом архивских радника Југославије, објављивања различитих стручних публикација, па до организације републичких, међурепубличких и данас међународних архивистичких

саветовања, преузимања иницијативе у решавању актуелних проблема струке и запослених, струковно удружење архивских радника од Друштва архивских радника НР Србије, преко Савеза друштава архивских радника Србије, Друштва архивиста Србије, па до данашњег, под називом Архивистичко друштво Србије, дало је немерљив допринос развоју и унапређењу архивске делатности у Србији. Од самог почетка до данас Друштво је остало непрофитно удружење струковних радника које почива на високој мотивацији и ентузијазму својих чланова, али и свих других заинтересованих за бригу о архивској грађи као најважнијем сведоку времена и најважнијем средству за заштиту како права сваког појединачног грађанина, тако и друштва и државе у целини.

Summary

From its establishment until today, the association of archive workers has changed its name and organization, but it has not changed its goals and tasks, which were focused on the improvement of archival theory and practice, on unifying the work in archives in Serbia and improving the position of employees in the archival service. The activity of the Society on the improvement and modernization of the archival service in Serbia and archival science as a discipline has been constant since its foundation in 1954 until today. From efforts to save archival materials from destruction after the Second World War, work on strengthening the young archival service in Serbia, work on education and professional development of archival personnel through the organization of counseling, workshops, lectures, through the publication of professional magazines, foreign translations and creation of new archival documents textbooks, cooperation with other professional societies from other republics, i.e. the Union of Archive Workers of Yugoslavia, the publication of various professional publications, up to the organization of republican, inter-republican and today international archival consultations, taking the initiative in solving current problems of the profession and employees, the professional association of archive workers from the Society archive workers of the Republic of Serbia, through the Union of Associations of Archive Workers of Serbia, the Society of Archivists of Serbia, and until today, under the name Archivist Society of Serbia, made an immeasurable contribution to the development and improvement of archival activities in Serbia. From the very beginning until today, the Society has remained a non-profit association of professional workers that rests on the high motivation and enthusiasm of its members, but also of all others interested in the care of archival material as the most important witness of time and the most important means of protecting both the rights of each individual citizen and society, and the country as a whole.

BIBLIOGRAFIJA/BIBLIOGRAPHY

1. “Службени гласник ДФЈ”, број 36/45.
2. “Службени гласник Републике Србије”, број 68/2015, 81/2016, 95/2018.
3. “Службени гласник ФНРЈ”, број 81/46.
4. “Службени лист ДФЈ”, број 10/45.
5. “Службени лист ФНРЈ”, број 12/50.
6. “Службени лист ФНРЈ”, број 25/48.
7. “Службени лист ФНРЈ”, број 8/52.
8. Cvetković Slobodanka, Razvoj arhivske službe u Srbiji u drugoj polovini 20. veka, *Atlanti*, vol. 23, n. 1, Trst-Maribor 2013.
9. [http://arhivisticodrustvosrbije.org.rs/images/normativi/Arhivski%20Glasnik%20konacna%20verzija%20\(1\).pdf](http://arhivisticodrustvosrbije.org.rs/images/normativi/Arhivski%20Glasnik%20konacna%20verzija%20(1).pdf) (21.11.2022).
10. <http://arhivisticodrustvosrbije.org.rs/index.php/26-uc-shc-rhivis-iz-srbi-n-nf-r-nci-rhivis-d-rs> (21.11.2022).
11. <http://arhivisticodrustvosrbije.org.rs/index.php/87-pis-ds-inis-ru-ul-ur-inis-ru-fin-si-i-dir-ri-rhiv-u-srbi-i-p-v-d-n-d-u-ic-u-v-zi-s-p-v-c-nj-pl>;
<http://arhivisticodrustvosrbije.org.rs/index.php/86-s-psh-nj-rhivis-ic-g-drush-v-srbi-p-v-d-r-ci-n-liz-ci-u-rhivi-srbi> (21.11.2022).
12. <http://arhivisticodrustvosrbije.org.rs/index.php/izd-v-sh-v/rhivis-i-gl-sni> (21.11.2022).
13. <http://arhivisticodrustvosrbije.org.rs/index.php/s-v-v-nj/208-zb-rni-ds> (21.11.2022).
14. <http://www.darv.org.rs/cir/o-nama/istorijat.html>;
<http://www.darv.org.rs/cir/rad-drustva/savetovanja.html> (21.11.2022).
15. Škodrić Ljubinka, Doprinos Društva arhivista Srbije unapređenju arhivske teorije i prakse, *Arhivska praksa*, br. 11, Društvo arhivskih zaposlenika Tuzlanskog kantona, Arhiv Tuzlanskog kantona, Tuzla 2008.
16. Анић Живота, Десет година рада Друштва, *Архивски преглед*, 1-2/1965.
17. Богдановић Јелена, Нов начин организовања архивских радника Србије, *Архивски преглед*, 1/1980.
18. Група аутора, *60 година рада Историјског архива Пожаревац*, Историјски архив Пожаревац, Пожаревац 2008.
19. Група аутора, *Пожаревачка гимназија 1862-2012*, Пожаревац 2012.
20. Дајић Мирјана, Тридесет година Савеза друштава архивских радника СР Србије, *Архивски преглед* 1-2/1984.
21. *Државна архива Народне Републике Србије 1900-1950*, уред. Милорад А Шошкић, Београд 1951.
22. Државни архив Србије, Архивски фонд: Друштво архивских радника Србије, К.2, *Записник са оснивачке скупштине од 20.11.1954. године*.
23. Дучић Мирослав, Архивистичко друштво Србије у 2017. години, *Архивски гласник* бр. 12, *dostupno na:*
24. Ж. Илић Танасије, Лазар Ћелап (1887-1967), *Архивски преглед* 1-2/1967.
25. Живановић Јанча Иванка, Оснивање Заједнице архива Србије, *Архивски преглед*, 1-2/1970.
26. Заједнички састанак Друштва архивских радника и Друштва историчара Србије, *Архивски преглед*, 2-3/1955.
27. Закључци са заједничког састанка управних одбора друштава историчара и архивских радника Србије, *Архивски преглед*, бр. 1, 1955.
28. Извештај о раду Друштва архивских радника СР Србије за период 1975-1978, *Архивски преглед* 1/1979.
29. Информација о учешћу архивских радника из Србије на 7. међународном конгресу архива у Москви августа 1972. године, *Архивски преглед*, 1/1972.
30. Исаиловић Благоје, Митровић Момчило, Шкодрић Љубинка, *Архив Србије 1898-2018. Историја институције*, Архив Србије, Београд 2019.

31. Јакшић Милан, Саветовање и изборна скупштина ДАРС-а (Панчево, 16-17. март 1995. године), *Архивски преглед*, 1-4/1994/1995.
32. Јемуовић Радомир, Друго међурепубличко саветовање архивских радника Македоније и Србије на Поповој Шапки, *Архивски преглед*, 2/1972.
33. Јемуовић Радомир, Из извештаја о двогодишњем раду Друштва архивиста Србије, *Архивски алманах*, 4/1962.
34. Јемуовић Радомир, Основана су три нова друштва архивских радника, *Архивист*, 1-2/1971.
35. Јемуовић Радомир, Тридесет година рада Савеза друштава архивских радника СР Србије и Савеза архивских радника Југославије, 1-2/1984.
36. Јемуовић Радомир, Тридесет година рада Савеза друштва архивских радника СР Србије и Савеза архивских радника Југославије, *Архивски преглед*, 1-2/1984.
37. Ковачевић Мирна, Мијатовић Мирјана, Прво међурепубличко саветовање архивских радника Србије и Босне и Херцеговине, *Архивски преглед*, 1-2/1974.
38. Лекић Богдан, Извештај о раду ДАРС 1967-1971, *Архивски преглед*, 1-2/1971.
39. Лекић Богдан, Рад Друштва архивских радника Србије у периоду од октобра 1971. до маја 1975. године, *Архивски преглед*, 1-2/1975.
40. Лекић Богдан, Развој архивске службе у СР Србији без покрајина, *Архивски преглед*, 1-2/1976.
41. Милић Миодраг, Из извештаја Извршног одбора Друштва архивиста Србије поднетих на Скупштинама Друштва, *Архивски алманах*, 2-3/1960.
42. Милосављевић Смиља, Акција за прикупљање, чување и заштиту архивских докумената, *Архивски преглед* 1/1955
43. *Наредба о обавезном прикупљању и преради отпадака од хартије*, “Службени лист ФНРЈ”, број 83/49.
44. Новак др. Виктор, Уз заједничко саветовање Друштва архивских радника НРС и Друштва историчара НРС, *Архивски преглед*, 2-3/1955.
45. О школовању архивског кадра, *Архивски преглед* 1-2/1956.
46. Обрадовић Мирјана, Зорица Смиловић и други, *Историјски архив Београда 1945-2020*, Историјски архив Београда, Београд 2020.
47. Одлука о оснивању фонда за награду Даница Гавриловић и Правилник о додељивању годишње награде Даница Гавриловић архивским радницима СР Србије, *Архивски преглед*, 1/1979, Београд.
48. Одлука о установљењу Дана архива у Србији, *Архивски преглед*, 1-4/1996-1997.
49. Писмо Савезног извршног већа поводом неоправданог уништавања архива, *Архивски преглед*, 1/1955.
50. Поповић Петковић Радмила, Двадесет година рада Друштва архивских радника Србије, *Архивски преглед*, 1-2/1974
51. Рељић Јелица, Оснивање *Фонда Александра Арнаутовића* и додела награда *Златна архива* за 1998. и 1999. годину, *Архивски преглед*, 1-4/ 1998/1999.
52. Саветовање Друштва историчара и Друштва архивских радника Србије; Закључци са заједничког састанка управних одбора друштава историчара и архивских радника Србије, *Архивски преглед*, 1/1955.
53. Самоуправни споразум о удруживању у савез Друштва архивских радника Србије, *Архивски преглед*, 1-2/1985.
54. Спасојевић Милан, Из извештаја о раду Управног одбора нашег Друштва, *Архивски преглед*, 1-2, 1956.
55. Стаменковић Ђорђе, Кадрови у архивској служби – њихово школовање и стручно усавршавање, *Архивски преглед*, 1-2/1976.
56. Станковић Ђорђе, Димић Љубодраг, *Историографија под надзором. Прилози за историју историографије*, књига 1, Новинско-издавачка установа Службени лист СРЈ, Београд 1996

57. Тимотијевић Славица, Треће међурепублико саветовање архивских радника Србије и Македоније, одржано 18. и 19. октобра 1973. на Власинском језеру, *Архивски преглед*, 1-2/1973.
58. Ћировић Драган, Јединствени систем архивске службе: – Кадрови и кадровска политика у архивској служби – Простор и опрема за међуопштинске архиве, *Архивски преглед*, 1-2/1974.
59. *Уредба о прикупљању и промету отпадака*, “Службени лист ФНРЈ”, број 22/51.
60. Цветковић Слободанка, *Библиографија Архивног прегледа 1955-1998/99 (2003)*, Архивистичко друштво Србије, Београд 2017.
61. Цветковић Слободанка, Друштво архивских радника Србије (1954-2014) – преглед рада, *Годишњак Историјског архива Пожаревац „Записи“*, година III, број 4, Пожаревац 2014.
62. Цветковић Слободанка, Осврт на валоризацију документарног материјала у Србији после Другог светског рата, Зборник радова *Архивска грађа у теорији и пракси*, 1, Архивистичко друштво Србије, Београд 2016.